

АЛИХОНТЎРА СОГУНИЙ ШАРҚИЙ ТУРКИСТОНДАН ЎҒИРЛАБ КЕТИЛИШНИНГ САБАБ ВА ОҚИБАТЛАРИ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7487525>

ELSEVIER

Арслонов Зарифжон Зокиржон ўғли

Имом Мотуридий халқаро илмий тадқиқот маркази етакчи илмий ходими,

Ўзбекистон халқаро ислом

академияси докторанти

А.Кадри кўчаси, 11-уй, 100011,

Тошкент, Ўзбекистон.

E-mail: arslonovzarifjon007@gmail.com

Abstract. Шарқий Туркистонда Алихонтўра Соғунийнинг обрўсини ортиб кетганлигидан совет ҳукумати ҳам Хитой ҳукумати ҳам хавотирда эди. Ушбу вазиятда Алихонтўра Соғунийни бирдан йўқотиш мусулмонларнинг кўзғалишига сабаб бўлишидан қўриқиб гўёки совет ҳукумати билан иттифоқчилик бўйича шартнома тузиш кераклигини баҳонасини ишлатиб ўғирлаб кетишди. Мақолада ушбу сиёсий вазият билан каторда Алихонтўра Соғунийнинг илмий мероси бўйича ҳам қисқача маълумот берилган.

Keywords:... Шарқий Туркистон, Шинжон, Алихонтўра Соғуний, Тарихи Мухаммадий, озодлик.

About: FARS Publishers has been established with the aim of spreading quality scientific information to the research community throughout the universe. Open Access process eliminates the barriers associated with the older publication models, thus matching up with the rapidity of the twenty-first century.

Received: 22-12-2022

Accepted: 22-12-2022

Published: 22-12-2022

Алихонтўра Соғуний бошчилигидаги Шарқий Туркистон мусулмонларининг озодлик ва мустақиллик учун кураши кучайиб боришидан хавфсираган собиқ совет ҳукумати, Хитой ҳукумати билан тил бириктириб, Алихонтўрани ўғирлаб олиб чиқиб кетишга муваффақ бўлди. Бунинг оқибатида совет ҳукумати Шинжонда юзага келаётган қалтис вазиятни олдини олмоқчи бўлди.

Натижада, Олтойда Усмон Ботир Алихонтўрани топасанлар деб исён кўтарди. У ердаги янги ҳукумат одамлари қўлга олиниб, қамалиш, отилишлар янгидан бошланиб кетади. Виложат ҳукумат ўринларига ўзининг содиқ одамларини тайин қилиб. Усмон ботир советпараст янги ҳукумат вакилларини ўлкани қизиллаштириш сиёсатида айблаб, марказ Урумчига шикоят билан элчи юборади.

Кейинги пайтларда бу талабни Шарқий Туркистон мусулмонлари ҳам, Миллий армия сафидагилар ҳам гоҳ пардали, гоҳ ошқора кўринишда ўртага қўймоқда эди. Бунинг ошқора кўриниши қуролли кўзғолон шаклида бўлиб, у кўпроқ козоқ эли орасида қанот ёя бошлайди. “Қизиллаштириш” сиёсатидан безган мулкдор кишилар, савдогарлар ўз фаолиятини йиғиштириб, бу ердаги ижтимоий-иқтисодий вазиятни янада кескинлаштирамоқда эди.

Алихонтўра ўғирлаб олиб чиқиб кетилгандан кейин ўлкада юзага келган бу янги вазият узокни кўзлайдиган собиқ совет “мутахассис”лари учун у кишининг тақдирини узил-кесил ҳал қилишга имкон бермай, ўйлантириб қўйган эди.

Алихонтўра бошчилигидаги Шарқий Туркистон мусулмонларининг озодлик ва мустақиллик учун олиб борган кураши шу ерда узилиб, тўхтатилади. Қолаверса, Алихонтўрадан кейин Шарқий Туркистонда юзага келган, ечими йўқ, халқ кўзғалиши мумкин бўлган кескин вазият сабаб бўлгани учун, у кишини тез йўқотиб ташлаш собиқ совет КГБ сига хос жиноят ва хиёнат ишларининг изини қолдирмаслик режаси амалга оширилмай, вақтинча эҳтиётлик билан уй қамоғида сақлаб туриш керак, деган қарорга келинади²⁰⁷.

Келажакда унинг ўзидан тўғридан-тўғри фойдаланиш имконияти бўлмаса ҳам, у кишига қиёфадош, кўшоқ одамни тайёрлаш учун зарур бўлиши эҳтиёткор КГБ нинг махсус мутахассислари томонидан ҳисобга олингани эҳтимолдан холи эмас эди.

Алихонтўра тақдир тақозоси билан мустамлака зулми остида, динсизлар кўлида инграб ётган Ватанига яна зўрлик билан қайтарилади. Алихонтўранинг қолган умри дунёдаги энг катта динсизлик ва иймонсизликка қарши ғоявий курашга бағишланган бўлиши белгиланган экан. Бунинг ижобати Алихонтўра ёзиб қолдирган илмий асарларда ўз ифодасини топади.

Алихонтўра, “Дин халқлар учун афюндир” дейилган ваҳший, даҳшатли, динсиз бир жамиятда уй хибисида яшаб туриб, “Тарихи Муҳаммадий” ва “Туркистон қайғуси” каби динсиз большевиклар шаклантирган атеистик жамиятни фош қилувчи асарларни яратишга муяссар бўлади.

Алихонтўра “Тарихи Муҳаммадий” китобида шундай дейди: “Ватаним мени суймас экан, мен уни севганлигимдан булар учун ҳар яхшилиқни қилмоқчи эдим, қилолмадим. Оз бўлсаям қилмай қараб туролмадим ва ҳам келажакдаги қахрамон ўзбек, уйғур болаларига, балки бутун Туркистон мусулмонларига ўзимдан ёдгорлик қолдирмоқчи бўлиб, она тилимда ушбу китобни ёздим. Бундан мақсадим, ҳақиқий ислом динини асоси билан халққа тушинтириш, пайғамбаримиз Муҳаммад (с.а.в.) умматларига таништириш эди”.

Дарҳақиқат ҳозирги даврда диёнат билан тараккиёт бирга яшай олмайди деган хато фикр оқиллар томонидан эмас, жаҳондаги жоҳиллар томонидан тарқатилган. Ҳақиқатини олиб қаралса, дин поклик ёки покликка қурилган ахлоқ ҳисобланади.

Алихонтўра динга қуйидагича таъриф беради: “ Дин асли ақлдор, қуроли илмдор. Маърифат унинг сармоясидир. Муҳаббат дин ишининг асосидир”²⁰⁸.

²⁰⁷ Увайсхон Шокиров. Алихонтўра Соғуний. Т.: Истиқлол, 2009. – Б. 23.

²⁰⁸ Алихонтўра Соғуний. Тарихи Муҳаммадий. Т.: 1994. – Б. 13.

Алихонтўра ўзбек халқининг ғурур-ифтихорларидан бирига айланган улуг бобокалон соҳибқирон Амир Темурнинг “Темур тузуклари”ни таназзул йилларида таржима қилиб, халқимизнинг бу буюк сиймо тимсолида мудрок уйқудан уйғотишга ҳаракат қилади. Мустабид тузум ҳукмронлик даврида инсон ҳақ-ҳуқуқлари, миллий ғурур, порлоқ маънавиятимиз, ислом маданияти ва ахлоқи мавзуларини ўз асарларида кенг ёритиб ва тарғиб қилиб, умрининг охириги қисмини ҳам озодлик ва мустақиллик учун курашиб ўтказди.

У кишининг бу даврдаги фаолияти ҳақида мустақил Ўзбекистон матбуотида кўплаб мақола ва асарлар битилган ва бу жараён ҳали ҳам давом этиб келмоқда. Алихонтўра 1976 йили феврал ойида Тошкент шаҳрида 91 ёшида вафот этади.

Алихонтўра ҳаётининг охириги йиллари ҳақида унинг ўғли Бобурхонтўра шундай дейди: “Тошкент шаҳри, Коҳата маҳалласининг бир хароба бурчагида жойлашган кўримсиз, кичикна аммо бағри кенг, кўнгилга яқин, баракали кулбада ўзбек халқининг буюк ўғлонларидан бири Алихонтўра иймон ва қалб чўғлари билан муборак умрининг охириги дамларигача кўринишдан бир текис, осойишталикда тўркулоқли ҳаёт қозони тинимсиз қайнар эди. Олтин рангли зар салла жойлашган муборак бошларини баланд кўтариб дадил, собит қадам ташлаб, ҳазрати Алишер Навоий сиймосида жусслари ихчам, хушрўй, бежирим соқолли, олийжаноб фаришта қиёфалик, юзларидан нур ёғилиб турган, ҳар томонлама гўзал бу инсон ўзининг ожиз елкаларида бутун Туркистон элининг, қолаверса бутун мусулмон оламининг дард-аламли қайғуларини забардаст кўтариб турганлигини ул зотнинг зиёратида бўлган ҳар бир киши дилдан ҳис қилар эди”²⁰⁹.

ФОЙДАЛАНГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Увайсхон Шокиров. Алихонтўра Соғуний. Т.: Истиқлол, 2009. – Б. 23.
2. Алихонтўра Соғуний. Тарихи Муҳаммадий. Т.: 1994. – Б. 13.
3. Алихонтўра Соғуний, А. Ғаффоров. Биздан эмасдирлар, Ватанни севмаганлар. Т.: Мовароуннаҳр, 2005. – Б. 38.

²⁰⁹ Увайсхон Шокиров. Алихонтўра Соғуний. Т.: Истиқлол, 2009. – Б. 230.